

Prágai Tamás

Arcok buborékbanOrpheusz Kiadó
Budapest, 2014

Hegedűs Réka

**PAPÍRMOZAIKOKBÓL ELŐTÜREMKEDEŐ
BUBORÉK-ARCOK**

Az irodalmi élettől mára tudatosan visszahúzódó Prágai Tamás írói munkásságában az utóbbi években a líra helyett egyre inkább a próza került előtérbe. Prágai összművészeti jelenléte nehezen ítélné meg egy-egy műve alapján, hiszen lírai és prózai alkotásai mellett irodalomtörténeti írásai is számottevő potenciált hordoznak magukban. Legújabb szépírói munkája *Arcok buborékban* címmel jelent meg 2014-ben, az Orpheusz Kiadó gondozásában. A kötet 21 írást tartalmaz, melyek műfaját – elbeszélések – az alcím is hangsúlyozza. Az egyes szövegek pozícióját elsődlegesen nem a kötetfelépítés határozza meg; inkább önmagukban, mint a köztük kialakuló viszonyrendszerben jutnak érvényre. Az egymást követő elbeszélések időben, térben és cselekményben is gyakran széttagoltak tűnnek, de a kötet nyitó és záró darabja mégiscsak a kötetkompozíció egyfajta keretként funkcionál.

A mű egyik legsikerültebb eleme a könyv nyitó írása. *A freskó* Tiblényné a Sűvöltény kis kocsmájában, a Hortenziában festett képének misztikus esetét meséli el. Az elbeszélő itt egy olyan szegletbe kalauzolja el az olvasót, ahol a történetnek már rögtön az elején feszültséget teremtő és mélységet sejtető ereje van. Ennek elsődleges mozzanata, hogy nem tudjuk, valójában kicsoda és honnan jött az alkotó, ez a bizonyos Tiblénny: „Mindenkinek azt képzelte, ismeri; de igazából sen-

ki sem tudta megmondani, honnan. Amolyan tedd ide, tedd oda ember volt egészen; ha nem lettek volna azok a különös dolgok, másnapra mindenki megfélemedezett volna róla” (5). Minderre a későbbiekben sem derül fény, és a szöveg csak tovább erősíti az alak misztikumát annak hangsúlyozásával, hogy Tiblénnyiből mindössze produktuma, a freskó maradt meg, ő maga pedig felszívódott. *A freskó* a cselekmény előrehaladtával egyre inkább egyfajta anekdotikusan elmondott hiedelemtörténeté alakul át, hiszen a kocsmá faláról élethűen vigyorgó vendégek a valóságnak vélt időből sorra tűnnek el és hálnak ki, és ezzel egy időben a falon jelenvalóvá tett élethű másuk egy-egy tájképpé alakul át. A szöveg a 20. századi modern magyar elbeszélések narratív technikáival több rokonságot felmutatva a titkok paradox természetét igyekszik megvilágítani, és mindezt leginkább a sejtetés rafinált technikáival teszi: „Hogy hogyan tűntek el ezek a szerencsétlenek, mert magát az eltűnést sem látta senki, csak a végeredményt” (15). Emellett a szöveg rokonságot mutat a *Tőzegben tűntek el* című elbeszéléssel, amelyben rejtélyes és egyben banális falusi esetek kapcsán szintén egyfajta eltűnéstörténetet olvasunk.

*A freskó*ban megjelenő arcok – bár a szöveg hangsúlyozza a portrék és reális valójuk közötti hasonlóságot – meglehetősen sematikusak. Az elbeszélés már a kötet elején magában hordozza a címre való reflektálás lehetőségét, és jelzi, hogy a megjelenő arcokat valóban sejtelmes torzításban, egyfajta buborékban látjuk majd. Ez a sematikus ábrázolás jellemző a további szövegek szereplőire is. A kötetben megjelenő figurák mindegyikének fő jellemvonása a középszerűség és a kilátástalanság, történeteiket egy mindentudó narrátor közvetítésével ismerhetjük meg. Női elbeszélői hangok, feminin szövegek nincsenek, női alakok is csak elvétve és meglehetősen elnagyoltan szerepelnek.

A szövegek kontinuitását az omnipotens narrátori szöveg adja meg, mely folytonosságot egyes szám első személyű elbeszélői hangok gyakorta megtörnek. Ez a prózapoétikai megfontolás több esetben is zavart kelt az olvasás során, illetve olykor a tudatos mesterkélttség érzetét erősíti. A szövegek kiemelt narratív eljárásai az olvasóhoz intézett kiszólások és idézőjelekbe tett kijelentések, melyek az adott szereplő – egyben elbeszélő – megszólalásának jelen idejű hitelességét kívánják megerősíteni. Ezek mellett zárójelbe tett önreflexiók is gyakorta megtörnek a szövegeket, melyek elsődleges célja valamiféle életigazság kimondása. Ennek egyik legszemléletesebb megvalósulása a *Tekerés rövid- és hosszútávon* című elbeszélésben található, melynek során az

igazi tekerés kulisszatitkaiba pillanthatunk bele. Egyfajta fiktív útmutatásként, életvezetési tanácsadásként ismerjük meg a kerékpáros létet, melyben a kerékpár azzal együtt, hogy egyedül ez nyújthatja a világról való tapasztalat tárházát, egyben életvitelt, életformát és életstílust testesít meg. Emellett – a szöveget olvasva – a kerékpározás egyfajta berögzült mozgulatsorrá alakul át, amely fölött mégis valami nehezen definiálható hideg realitás uralkodik.

A tanácsokat és életigazságokat hol modorosán, hol pedig meglehetősen patetikus hangnemben szajkózó narrátori szólam kezdetben lineáris történetmondását asszociatív módon beszűrődő emlékképek törlik meg, ami által a szöveg gyakorta a kifejtetlenség, félresiklás vagy helyenként félresikerültség érzetét kelti. A narrátor mérhetetlen tudását fitogtatva gyakran filozófiai magasságokba jut el: „Éreztem, hogy a lélek, amiről ma már a felvilágosultabb szkeptikusok is elismerik, hogy ha ilyen formában nem létezik is, azt valami jobb híján mégis a leghelyesebb léleknek nevezni...” (44) Ezzel szemben a szöveg vége egyfajta diszsonanciát ébreszt, mivel a filozófiai töltetet továbbra is fenntartva szinte groteszknek ható humorba csap át a félresikerült székelési próbálkozás elmesélésével, majd ezen emlékmozaik félbetörésével ér véget a történet.

A hirtelen befejezés, amely a kifejtetlenség és már-már az összecsapottság érzetét kelti, mégis egy meglehetősen tudatos prózapoétikai megfontolás eredménye. Ezt igazolja a *Sípor úr* című elbeszélés egy, az írásra vonatkozatható reflexiója: „becsülöm azt a könnyedséget is, ezt az eleganciát, hogy véletlenül se mondja végig a történetet, úgy kell kihúzni belőle a folytatást, már amikor sikerül; »vegyük szerény példamata«, sugallja, de csak félhangon, nehogy meghallják azok, akik nem hajolnak egész közel, »nem mintha különösebben említésre méltó lenne ez a példa«” (83).

Az időn, a szereplőkön és a cselekményen túlmenően a szövegek hangulatisága és nyelvi megoldásai is meglehetősen változatosak. A helyenként filozófiával túltelített mondatok mellett időnként patetikus vagy meglehetősen közhelyes megnyilvánulási formákkal találkozunk. A *Tekerés rövid- és hosszútávon* című szövegből mintha egyfajta erre való reflektáltságot is kiolvashatnánk: „Eszméletlenül tud szövegelni! Olyan közhelyes, szirupos, negédes és csöpögős mondatokat még senki szájából nem hallottam, mint az övéből. Mégis, pillanatok alatt kialakítja azt az intim, bizalmas tónust, amely a siker feltétele, és néhány perc alatt fonja karjait áldozatai köré” (47).

A kötetben szereplő elbeszélések hangulatiságát legfőképpen a *minden egész eltörött* érzete jellemzi. Olvasás során az alkoholistáktól és falusi öregemberektől kezdve értelmiségi pályára szegődött alakokon át a meggazdagodni vágyó sumákokig mindenki felbukkan, akiknek bár életútjuk különböző, mégis van egy közös pontjuk: mindannyian az identitásvesztés áldozatai. A legtöbb történetben a személyiségvesztés különböző módozataival találkozunk, melynek során az érthetetlen életigenlés megléte mellett mégiscsak az önazonosság ellehetlenítésével szembesülünk. Az *Estelenül* című elbeszélés főszereplője, Gabricsek például egy raktárszagú helyen arra ébred, hogy nevéből hiányzik az „s” betű. Ebben az esetben ez indítja el a személyiségvesztés és egyben a megbolondulás folyamatát. A *Kényszerű látogatásban* két személy (Bodonyi és Bodolyn) azonosságát fedi homály. Külön említésre méltó *Az elmismásolt kínai* esete, akinek nyomtalan eltűnéséből következően valódi nevét (Li Cio vagy Lu Cao, Li Tsi vagy Ho Tao) és személyét homály övezi. Ezt a homályosságot tovább erősíti, hogy nevének 108 esetben történt hamis „eladminisztrációja” eredményeként egyszerre több angol nyelviskolában képes tanítani, ami által egyfajta fantommá válik a történetben.

Az egyes szövegek közötti összefüggéseket az esetenként visszatérő alakok mellett – mint amilyen Gabricsek is – bizonyos motívumok erősítik, mint például a térkép, a disznóól, a játék vagy a Rum Five kocsmá és kigyúrt tulaja, Nevörinaf. A legkiemelkedőbb azonban Dr. Prof. Kanyeckei Elemér *Önéletrajz felsőfokon* című könyve. Az *énteremtés minténtjei* alcímet viselő fiktív önéletrajz-írási útmutatót szövegszerűen, egy külön fejezet formájában is kiemelt pozícióban látjuk. Az *Önéletrajz felsőfokon*ban a nem létező könyvről szóló álolvasói levelek meglehetősen izgalmasak, mivel több jelentéssikot is magukban hordoznak. Tekinthetők egyrészt az eddigi narrátori szólamban gyakran előtérbe kerülő életigazságok és útmutatások bibliájaként, másfelől egyes levelek magára a kötetre vonatkoztatott reflexiókként is értelmezhetők. „Könnyen belátható, hogy felgyorsult, a pillanat tühegyén forgó világunkban az önérvényesítés titka a jól megfogalmazott önéletrajz és motivációs levél. Ezek, mint Dr. Prof. Kanyeczki Elemér megmutatja, verbális közlések hálójába illeszkednek – és mindezen közlések középontjában az »Én« önmagáról tett kijelentései állnak” (188). Ez a reflexív kijelentés előlegezi és egyben kérdőjelezi meg a szövegekben végig jelenlévő, de csak közvetve érvényre juttatott kérdést, valamint az erre adható válasz lehetőségét: hogyan tehetne az „én” önmagáról kijelen-

téseket, ha a létrehozott szövegvilágban már maga a szubjektum is ellehetetlenül és önazonossága megkérdőjeleződik?

Ez a paradox jelleg a könyv utolsó elbeszélésében, a *Várnok rendező*-ben jut el a tetőfokára, melynek első fázisában az alkotás kényszerén keresztül az írás motivációjának kérdésével szembesülünk: „Látja, mi csoda ember maga! Én legszívesebben minden fehér papírlapot teleírnék, és ennek a vágynak alig tudok ellenállni, ha menetrendről van szó. De nem tehetem, én alkalmazott vagyok. [...] Én nem dönthetek maga helyett. Ha tudja, hogy ez az igazság, akkor tanúskodjon az igazságról. Vagy talán attól fél, hogy megkövezik, vagy bolondnak nézik? Azt mondom, az még nem is elegendő próbatétel annak, aki az igazságot hirdeti... Látja: már ezen az oldalon is van bejegyzés. Van, aki tudja, hogy mi a kötelessége” (209). A fülszövegben is kiemelt idézetet alapul véve kijelenthető, hogy ami kezdetben csak az írás létjogosultságának megkérdőjelezése, az végül egész evilági létünk legitimitációjának számonkérésévé teljesedik ki, ami azonban – a kötetben szereplő összes írás létjogosultságára való rákérdezéssel – a szövegek kontextusának és jelentésének átértelmeződését vonja maga után.

Az *Arcok buborékban* című kötetről végezetül elmondhatjuk, hogy – még ha ennek ellenkezőjét igyekeznek is elhíttetni velünk a szövegek – egy tudatosan megkomponált könyvet tartunk a kezünkben. Prágai Tamás elbeszéléseit tehát nem kizárólag a rövidpróza esztétikai szempontjai felől érdemes megközelíteni. Ennél sokkal fontosabb a szövegek tapasztalatainak összeolvasásából lesűrhető mondanivaló, valamint „rohanó világunk” helyenként éles szatírája. A könyv záró bekezdése is a számonkérés retorikájához hűen egy, az olvasóhoz intézett kérdés: „Lehetőséget kapott, hogy írjon. Minden száz évben egynek adatik meg. Hát lépjen oda a kandeláber alá, és írjon, az istenfáját! Vagy rám nem gondol? Az nem jut eszébe, hogy én kitartottam, ilyen sokáig, hogy a menetrendet átadhassam magának?” (210) Erre egyértelmű választ természetesen nem nyerhetünk. A tudatosan megválaszolatlanul hagyott befejezés a fentebb leírtakra is mintegy végérvényesen kiterjesztődik. Ez pedig egyúttal a jelen kritika létjogosultságának a megkérdőjeleződését jelenti, hiszen attól függetlenül, hogy saját papírlapjaim is elvesztették ürességüket, az egyik álolvasói levél intelmét felidézve ugyanúgy bizonyos ürességre és megválaszolatlanságra vannak ítélve, hiszen: „Hiába kritizálok, attól még nem lesz se jobb, se rosszabb” (186). Egy dolog azért mégis bizonyos: Prágai Tamás kötete mégsem kizárólag egyfajta kötelességtudatból teleírt fehér papírlapok sokasága.

BIBLIOGRÁFIA

2014. november–december

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2014–2015. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertorium eddig megjelent kötetiben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetőek el.

A feldolgozott folyóiratszámok

- 2000, 2014. 11., 12.
 Alföld, 2014. 11., 12.
 Bárka, 2014. 6.
 Credo, 2014. 3.
 Életünk, 2014. 11., 12.
 Élet és Irodalom, 2014. november 7., november 14., november 21., november 28., december 5., december 12., december 19.
 Eső, 2014. 4.
 Ezredvég, 2014. 6. [a borítón 7.!]
 Forrás, 2014. 11., 12.
 Helikon (Kolozsvár), 2014. november 10., november 25., december 10., december 25.
 Híd, 2014. 11.
 Hítel, 2014. 11., 12.
 Holmi, 2014. 11.
 Irodalmi Jelen, 2014. 11., 12.
 Jelenkor, 2014. 11., 12.
 Kalligram, 2014. 11., 12.
 Kortárs, 2014. 11., 12.
 Látó, 2014. 10., 11., 12.
 Liget, 2014. 11., 12.
 Magyar Műhely, 2014. 4.
 Magyar Napló, 2014. 11., 12.
 Mozgó Világ, 2014. 11., 12.
 Napút, 2014. 9., 10.
 Palócföld, 2014. 6.
 Prae, 2014. 2.
 Székelyföld, 2014. 11., 12.
 Tekintet, 2014. 6.
 Tempevölgy, 2014. 4.
 Tiszatáj, 2014. 11., 12.
 Új Forrás, 2014. 10.
 Vár, 2014. 4–5.
 Vár Ucca Műhely, 2014. 1., 2., 3.
 Várad, 2014. 11.
 Vigilia, 2014. 11., 12.
 Zempléni Múzsá, 2014. 3.